

te, társadalmá, világa minden rezdülésére reagálni akar, s energikus, provokatív nyelven kommentál, legyen szó nyelvi vagy vizuális kommunikációról. Provokatív, de nem durva. Iróniája, fanyarsága jószándékkal párosul. Reflexióiban egyidejűleg van jelen az önvédelem és a segíteni akarás, az erős kritika, de legalább annyira az önkritika is. Kívülállósága látszólagos, távolságtartása nem teszi idegenné. Játszik a szavakkal, filozofál (elvégre filozófus), de nem akar elszakadni a hétköznapitól. Abból táplálkozik, s magát is annak részeként értelmezi, éppen ezért közvetlensége is egyértelműen mindenkinek/mindenkihez szól. Művei látszólag rövid, könnyen befogadható alkotások, de mégis hordoznak magukban valamit, ami a metrószerelvénnyől, a troliról leszállva is tovább kíséri az embert, immár mint beszélgetőtársat. Mikor tűnőben lévő életszemléletet s az attól elválaszthatatlan humort említetem, erre gondoltam, az egykori szocialista országokban alkotó művészek egyedi, keserédes humorára, a kényszerű összetartás által megteremtett közösség élményére, amit ma már hibásan szinte kizárólag a csehekhez kötünk. A kisemberek életigenlése, a túlélési törekvések hétköznapiakká válása, a jobbító szándék eszenciája hatja át Kulekov műveit, humorral fűszerezve, mégis úgy, hogy mondánivalóját nem lehet félvállról venni.

A *Harmadik személyben* olvasva hitelessé válnak azok a szavak, ame-

lyeket az alkotó könyve megjelenése idején, a Bolgár Művelődési Házban mondott (mesélve egykor Budapesten élő, dolgozó nagyapjáról is): „A nagyapám egykor gyümölcsöt és zöldséget árult, én szavakat árulok. Nagyon szeretném, ha az emberek, akik hajdan azt mondták: Kulekovhoz megyünk vásárolni, mert ő jó zöldséget termeszt, most azt mondanák, hogy az én szavaim is jók.”

Ezt a vallomást, úgy tűnik, érdemes komolyan venni.

CSEPREGI JÁNOS

(Fordította Szondi György, Napkút Kiadó, Budapest, 2006, 198 oldal, 2190 Ft)

JÁSZ ATTILA:

XÁNTUSiana

Jász Attila indián. Efelől semmi kétség. Már amennyiben indiánnak lenni „nem attól függ milyen a bőröd színe / hanem egyszerűen csak a szívtől” (*XI. Indiánnak lenni*). Jász Attila könyve otthonos könyv: az észak-dunántúli (mint jelen sorok írója) számára azért, mert Xántus János, a 19. századi kalandor és természetudós-néprajzkutató, illetve az ő bőrébe bújt költő Győrből, Komáromból indul, és a messzi Amerikából is ide tér vissza gondolatban időről időre; és otthonos azért is,

mert ki ne érezné magát gyermeki biztonságban a Winnetou-könyvek világában, melyet Xántus kalandjai felidéznek.

A *XÁNTUSiana* azonban nem csak emiatt érdekes kötet: felveti a világ könyvből megismerhetőségének problémáját. Xántus azelőtt írja meg Kaliforniáról szóló könyvét, hogy ott járt volna, Karl May úgy írt az indiánokról és a vadnyugati kalandokról, hogy csak az Old Shatterhand mintájául szolgáló Xántus leírásaiból ismerte azokat, Jász Attila pedig a fenti írások révén érezheti saját élménynek az indián kultúrkört, s könyvét olvasva már mi is azt hihetjük, mélyen értjük és érezzük e letűnt világ összefüggéseit. Hogy mennyire járunk közel az igazság-

hoz? Számít ez valamit? A fülszöveg megadja a választ: a szerzőt „a mítosz és valóság találkozási lehetőségei, pontjai izgatják”. Jász Attila mítoszt teremt és mítoszt zúszét, de ami még fontosabb, tanújává tesz bennünket a mítosz születésének. Az idegen nézőpont olykori szövegbe csempészése, az alapos kutatás és a verssé általánosító gesztus pedig hozzáteszi az anyaghoz azt, ami miatt több ez a könyv, mint egy felnőtt ember önmegadása azon kísértésnek, hogy újraélje gyermekkori indiános olvasmányélményeit.

Ráadásul Jász ebben a verses regényben (vagy inkább regényes verseskötetben) a *Nagy indiánkönyv*-es romantikából átlép egy másik fajta romantikába, a természetközeli, a világmindenséggel harmóniában élő ember romantikájába. Tisztelet az indiánok világhoz való viszonyának bölcs ösiségét, és állandó kontrasztot működtet fájoan silány jelenünkkel. Eközben virtuóz módon bánik költészete különböző regisztereivel. Az édesanyjának hazairogató Xántus képviseli a főhangot a kötet első

felében, míg a második részben megjelenik a naplóban elmondható Xántus komorabb, őszintébb hangvétele (hiszen a naplóban elmondhatjuk azt is, amit egy anyának az ember nem szívesen vall be). Ehhez kapcsolódik a

jól ismert filozófus Jász és a társadalomkritikus Jász, aki a jelen nézőpontjából beszürkált kiszólásokkal eszméltet a lényegre. A narrátor szerint ott romlott el valami, amikor a fehér ember átvette az indián helyét, „zsírszedőként” kivette a föld zsírját, és nem adott cserébe semmit, saját kövér fáját pedig esztelenül szaporítani kezdte (*XI. Zsírszedők*), s ennek már csak szomorú okozata, hogy az indiánok szent hegyén ma Disneyland virul (*XXV. Disneyland*), és a legvitézesebb harcosok rezervátumba szorított leszármazottai bóvli („made in

China”) indiánkarkötőket árulnak tehetős turistáknak (*XXVII. Furcsa dolgok*).

Míg Jász minden korábnál drámaibb képeket használ, rá szintén nem jellemző módon egyszerre történetmesélő, dokumentarista, filozofikus és társadalomkritikus. Társadalomkritikája azonban nem szájbarágós, nem erőszakos és nem mesterkélt. Olyan kérdéseket feszeget, mint az összetartás–széttartás problémája egy közösség, egy nemzet életében, a számkivetettség és elnyomottság, mely az indiánokat a magyarokkal rokonítja (a magyarok „Európa indiánjai”), s nem mellesleg megismerjük egy kalandor világot, egy szimpatikus szélhámos, egy „javíthatatlan álmodozó, ha úgy tetszik, hazudozó” életét.

Annyi bizonyosan elmondható Jász Attila legújabb könyvéről, hogy szerethető darab, és sokan szeretni is fogják. Csak ajánlani tudom, hogy nézzünk bele a könyvbe, nézzünk a mélyére, és egészen biztosan visszanezünk rá „a halott bölény szemében megcsillanó szomorú értelem”, meg ezer vén indián szigorúságában is bölcs tekintete.

FALVAI MÁTYÁS

(*Kalligram Kiadó, Pozsony, 2007,*
130 oldal, 2000 Ft)

TÉREY JÁNOS:

Ultra

A 2006-os év egyik legizgalmasabb verseskötete Térey Jánosé. Ezzel persze nem mondtunk el sokat róla, mert egy verseskötetnek, még ha a lírai hagyomány inogni is látszik (szerintünk már jócskán kiinogta magát), azért nagyobb magaslatokra kell törnie, mint hogy egy év legjobb produktumai közé tartozzon. Ez a könyv – a kulturális minisztérium Édes Anyanyelvünk pályázatának első helyezettje vers kategóriában – egy jelentős költő 2002 óta írt, új verseit tartalmazza, szigorúan, tisztességesen, magvetősen és téreyesen megszerkesztve.

Jelentős költőt írunk, nem fiatal; nemcsak azért, mert a szerző túlérte már ezt az értelmetlen és megfoghatatlan generációs karantént, hanem azért is, mert évek óta, olyan fontos alkotásokkal, mint a *Téreyő* és a *Paulus*, része a legelismertebb kortárs költők arcképcsarnokának. Idéziunk néha úgy Téreyt, hogy nem tudjuk, őt idézzük. Sorai, ha úgy tetszik, közszájon forognak. Olvastunk már tökéletes Térey-paródiát, s a pályakezdő lírikusok is szeretnek néha téreyesen beszélni.

Az alkotó pedig, mielőtt dicséretesen köznevesült volna, kihátrált ebből a játékból, de legalábbis ropant mód összezavarta híveit: utóbbi munkái alapján úgy gondolhat-